

Educació: un ascensor social per a tothom?

Els Diàlegs antiracistes són taules de debat que organitzem periòdicament per tal d'aprofundir i extreure conclusions i propostes de temes que ens interessin analitzar des de l'òptica de l'antiracisme.

Catalunya viu avui en dia, i des de fa anys, un canvi en la seva composició demogràfica. Aquests canvis afecten evidentment al perfil de la joventut catalana, ens referim a aquells noi i noies d'entre 15 i 29 anys. Aquest és un perfil cada cop més heterogeni, tenim joves autòctons però també fills i filles de famílies immigrades (que poden haver nascut aquí o arribat de ben petits), joves que viuen en primera persona el procés migratori (noves arribades i reagrupacions familiars) i menors no acompanyats.

Aquest context sumat a la importància que té l'educació en una societat com a motor de mobilitat i transformació social, fa necessari que, avui que aquesta realitat és incipient però prou assentada perquè ja es puguin extreure conclusions, fem un anàlisi de quin paper està jugant a la societat catalana. Dit en altres paraules, veure si és realment un ascensor social per a tothom.

Estem garantint des de la escola obligatòria, la formació professional i la universitat la igualtat d'oportunitats per a tot l'alumnat independentment del seu origen? Quin paper ocupa el valor de l'antiracisme en els currículums educatius? Quin espai té la segregació? Com s'adapta l'educació a la realitat social i cultural catalana?

Presenta i modera la sessió Isabel Martínez Luna, portaveu de SOS Racisme – Catalunya.

En aquesta nova edició del Diàlegs antiracistes hem volgut reflexionar sobre si realment el nostre sistema educatiu afavoreix la igualtat d'oportunitats, independentment de l'origen dels alumnes, és a dir, si realment l'educació a Catalunya és un ascensor social per a tots aquests alumnes, o si per el contrari parteix d'un model segregador.

Per tal d'aprofundir-hi avui comptem amb Rosa Aparicio, de la Universidad Pontificia de Comillas, que farà un anàlisi sobre la realitat dels fills i filles de famílies immigrades, des de l'òptica de l'educació a la ciutat de Barcelona. També Rosa Cañadell, representant d'USTEC, que farà un anàlisi de com els professionals de l'ensenyament s'enfronten en aquest context i quin és el seu diagnòstic. El professor Jordi Pàmies, membre de l'EMIGRA, que presenta un anàlisi sobre la segregació escolar de l'alumnat d'origen immigrant a Catalunya. Per últim, David Prujà, director de la Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia analitzarà quin paper juga la laïcitat en l'educació per garantir la igualtat de drets en l'accés i garantir la igualtat d'oportunitats.

Rosa Aparicio, Catedràtica de Sociologia de la Universisdad Pontificia de Comillas i investigadora del UPCO.

Avui vinc a presentar els resultats d'un estudi que hem fet juntament amb el professor de la Universitat de Princeton, Alejandro Portes, també expert amb migracions. Aquest

és un estudi longitudinal sobre els fills i filles de famílies immigrades a Barcelona, tot i que parteix d'un primer estudi que es va fer als Estats Units, i un altre a Madrid, que va seguir la mateixa línia. Aquest estudi és longitudinal, la qual cosa significa que estem fent un seguiment d'un important grup de joves des dels 14 fins als 24 anys en aquests moments, és a dir, que a dia d'avui, només tenim uns resultats preliminars, són estudis parcials, però que marquen ja unes tendències.

L'objectiu d'aquest estudi era veure si existia segregació entre aquests joves de segona generació, no només en l'àmbit educatiu sinó en general. Parlem doncs de la integració dels fills i filles. En els primers resultats ja hem pogut veure quins són els factors que intervenen en la integració, i depenent d'aquests, veurem com serà la seva mobilitat social, tot i que només són prediccions, ja que tan sols quan acabem l'estudi longitudinal podrem donar unes conclusions definitives.

Entre els factors que intervenen en la integració de les segones generacions, un de molt important són els èxits educatius, i podem veure com aquests dependran alhora de molts altres factors, que és una part que hem analitzat en l'estudi. El primer factor que influeix en els èxits educatius dels fills i filles és el nivell educatiu i ocupacional dels pares, ja que les expectatives de futur s'hi veuran influenciades. També és important la composició de la llar i les relacions amb la família que normalment són bones.

Un altre factor determinant és el coneixement i domini de la llengua vehicular de l'escola així com també el tipus d'escola elegida pels pares. És molt important l'autoestima dels fills i filles, i el context educatiu en el que viuen, és a dir, la percepció que tenen els professors d'ells, els conflictes amb altres alumnes que hi poden haver, a més a més de la percepció de com és l'estudi. Una de les variables que també són determinants, i com és evident, és l'origen dels fills i filles, en els èxits escolars, i amb la integració.

El nostre estudi parteix d'una mostra representativa de la segona generació a la ciutat de Barcelona amb joves d'entre 15 i 24 anys, però també de generació 1.5, és a dir, aquells fills i filles que van arribar quan tenien entre 3 i 15 anys. Tots tenien almenys un dels dos progenitors estranger. Es va estratificar segons dues variables. Si vivien al centre de la ciutat o a la perifèria, i si anaven a una escola pública o a una privada-concertada.

Entre les conclusions parcials que hem obtingut, podem veure com molts d'aquest viuen tan sols amb un dels progenitors, la qual cosa els resta capital social i temps, i això minva els èxits educatius. D'altra banda, però, veiem que els pares solen tenir un nivell educatiu elevat, i en molts dels casos la mare el té més alt. Un percentatge significatiu té estudis universitaris. Si estudiem el status ocupacional dels pares amb una escala de prestigi, podem observar que a millor treball dels pares, els fills amb més freqüència assisteixen a l'escola concertada. Tot i això veiem com només un 42% tenen intenció d'anar a la universitat en un futur, però més de la meitat creuen que no ho aconseguiran. Tal com hem explicat abans, l'autoestima és molt important, així com també els amics amb qui es relacionen ja que condicionaran les expectatives de futur.

Per últim, a l'estudi hem pogut comprovar que tan sols un 5% dels entrevistats tenia la percepció de sentir-se discriminat, i en la majoria dels casos era per motius aliens a la seva condició de fill o filla de persona immigrada. Cal destacar també que tenen una percepció positiva de l'ensenyament i dels professors, però tot i això tenen unes expectatives més limitades.

Jordi Pàmies, Professor de secundària i Investigador del grup Emigra de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Arrel d'un estudi que hem fet a l'àrea metropolitana de Barcelona, us volia presentar una mica la situació dels fills i filles en el context educatiu, principalment en els instituts. Ho dividirem amb evidències, creences, la segregació i algunes reflexions finals.

Quan fem un estudi d'aquest tipus ens trobem una sèrie d'evidències que cal no oblidar, ja que sovint no se'n fa un anàlisi profund de les seves causes i conseqüències. Una d'elles és que l'alumnat immigrant té pitjors resultats acadèmics, tot i que això depèn del país d'acollida, ja que en d'altres els resultats són superiors. Una altra evidència és que hi ha una major taxa d'abandonament i l'elecció d'itineraris amb menor prestigi. Veiem però que l'accés a l'educació està determinat per el component econòmic i de classe, però també pel lloc de residència.

Una altra evidència per part de varis estudis ens mostra que més temps d'estada no té perquè voler dir millors resultats, i ens trobem també davant la desconfiança en la institució escolar dels pares, però no per por a l'aculturació, sinó més per por al rebuig. Per últim, vull destacar que molts cops s'assenyala que les famílies no s'interessen per l'educació dels fills, i és completament fals, ja que els nois i noies de famílies immigrades, tenen en l'educació la seva única oportunitat de mobilitat social.

Pel que fa a les creences, una de les més comuns fa referència a que les noies sobretot marroquines, que és amb el que es centra l'estudi, tenen menys estudis. Si mirem les últimes estadístiques veurem que és completament fals, i que hi ha més noies estudiant batxillerat. També podem comprovar que el coneixement de la llengua no vol dir millors resultats i que la distància cultural es veu des de les famílies de forma positiva, com una aculturació additiva.

Pel que fa a la segregació podem distingir entre dos tipus. La interescolar és la que es dona entre els diferents centres dificultant l'accés a les famílies nouvingudes, impedit la igualtat d'oportunitats. La segona és la intraescolar que promou un aprenentatge i socialització diferenciat i no ensenya a través del grup d'iguals, que és en definitiva com aprenem. En els darrers anys només s'han anat segregant en grups les classes de les escoles i instituts, i els estudis demostren que com més inclusiu sigui un sistema educatiu més èxits s'obtindran a llarg termini.

Per últim volia llençar algunes reflexions. Seguint la línia de l'estudi que comentava, cal dir que si volem fomentar la igualtat d'oportunitats i la integració cal que fomentem un sistema més comprensiu i sobretot més inclusiu, per tal d'eliminar en definitiva les triples segregacions que es donen a dia d'avui dins el sistema educatiu.

Rosa Cañadell, representant i portaveu del sindicat USTEC

Per començar m'interessaria comentar quatre dades i després fer una sèrie de reflexions sobre el nostre sistema educatiu. Reprenent les dades que ja s'han comentat dels diferents estudis com PISA o de la Fundació Jaume Bofill, podem veure com l'alumnat nouvingut té uns resultats acadèmics més baixos, però degut a la desigualtat d'oportunitats existent. A Catalunya tenim una ràtio molt alta en relació a

les escoles públiques i privades del 0'69, quan la mitjana europea és tan sols de 0'38. Aquest fet augmenta la segregació de l'alumnat nouvingut i dificulta la igualtat d'oportunitats.

L'alumnat immigrant sovint arriba amb una motxilla amb sèries dificultats, que no vol dir problemes. Un d'ells és la sensació de pèrdua, l'abandonament sofert i després el ser reagrupats en un nou entorn, i fan un procés migratori forçat, no elegit. Això implica una ruptura. També un desconeixement de la llengua i una diferència de les normes i valors de les escoles.

El model educatiu actual no afavoreix la igualtat d'oportunitats clarament, ja que facilita la concentració de l'alumnat immigrant, per una doble xarxa, i que finalment dintre de les escoles públiques també hi ha concentracions més enllà de la composició del barri. Una de les principals mancances són els recursos que impedeixen la solució de la concentració, ja que manquen professors, especialització, formació, etc.

I un altre fenomen preocupant, és que avui dia tan sols es parla de dades, ja no es discuteix sobre els models d'integració desitjats, ni del model d'acollida que volem. Avui, el model es cada cop més segregacionista i d'assimilació. Es van crear, des dels centres, les aules d'acollida, que funcionaven prou bé, però mancava formació i una acollida global. Ara hi ha els Espais de Benvinguda Educativa, que són un fracàs.

Per acabar, m'agradaria dir que el sistema evidentment no afavoreix a la mobilitat social dels fills i filles de famílies immigrades, però que tot i això, el dia a dia i la convivència a les escoles, llevat d'algunes ocasions, és bona, tot i que s'hauria de redreçar les polítiques cap a la transformació i la igualtat d'oportunitats, que és, en definitiva, el paper de l'escola.

David Prujà, director de la Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia

La meva ponència evitarà una mica les dades i els estudis, podem dir que és una mica més filosòfica, perquè l'enfocament és des de la perspectiva de l'educació laica. Pertanyo a la Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia i l'eix de la laïcitat és un de molt important i transversal a la nostra missió, i a la vegada és molt important a l'educació.

Molts cops es veu la laïcitat des del radicalisme, i nosaltres intentem explicar que volem tot el contrari d'aquest radicalisme. Podem diferenciar entre laïcitat política i filosòfica. La primera fa referència a la separació que creiem que hi ha d'haver entre l'Església i l'Estat, és a dir, la eliminació dels privilegis que té. La laïcitat filosòfica és aquella que vol promoure la llibertat individual per un projecte de vida que té cada individu, el treball per la ciutadania crítica i el dret a la felicitat.

L'escola ha de treballar per a que sigui un ascensor social, que eviti la segregació, i afavoreixi la igualtat d'oportunitats, tal com propugnava ja l'Escola Moderna. Ha de ser un lloc de gestació de la igualtat on no només comptin les notes, els resultats numèrics, sinó per un projecte més globals.

Un dels problemes, dels que ja s'ha parlat avui, és la doble xarxa, ja que afavoreix una societat dividida i segregada. Als inicis del segle XX, l'Església tenia el monopoli de les escoles, i van ser els sindicats, grups obrers, i ateneus que van iniciar un nou tipus d'escoles. Aquesta doble xarxa va néixer després de la transició, ja que l'Església

catòlica havia de perdre el seu monopoli, i es va crear una aliança amb l'Estat, per tal de crear escoles públiques i escoles catòliques concertades i privades.

També és important variar els currículums educatius de les nostres escoles, ja que són les escoles privades les que intenten incidir-hi, volent incloure continguts religiosos. Davant el nou context migratori, cal que obrim nous debats i apostem per la laïcitat a l'escola, ja que les noves arribades també impliquen l'arribada de noves religions. Si apostem per la laïcitat podrem doncs, treballar per la igualtat d'oportunitats i la mobilitat social dels nouvinguts.